

TATHİR AYETİ VE RİVAYETLER BAĞLAMINDA EHL-İ BEYT KAVRAMININ KAPSAMI

Orhan YILMAZ*

Özet

Müslümanlar arasında Ehl-i Beyt kavramının kimleri kapsadığı konusunda geçmişte olduğu gibi bugün de çeşitli tartışmalar yaşanmaktadır. Biz bu çalışmamızda ayet ve hadisler ışığında Ehl-i Beyt kavramının anlamı ve kimleri kapsadığı konusuna değindik. Bize göre Ehl-i Beyt kavramı tüm Müslümanları kuşatacak şekilde geniş bir anlamı ihtiva etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Hadis, Ehl-i Beyt, Tathir ayeti.

Abstract

The various discussions concerning the ahl-al bayt termand the extent of its meaning is as prevalent among the Muslims of today as it has been in thepast. In this article, we are discussing the meaning of the the ahlulbait termand whom the termencompasses in thelight of the Quran and hadith. According to ourview, theahl- al bayt term as understood in thecontext of the verse of tathir encompasses a broad meaning including the Muslims as a collective.

Key words: Qur'an, Hadith, Ahlu'l-Bait, Tathir verse.

* Dr., Vaiz, Çubuk- Ankara.

Giriş

Bazı siyasi ve itikâdî mezhep, tarikat ve fırkalar kendi görüşlerini kuvvetlendirmek için Kur'an'da yer alan bazı temel kavramları bağlamını dikkate almadan çeşitli rivayetler ekseninde lehte olacak şekilde tevil etmişlerdir.¹

Tartışılan Kur'anî kavramlardan biri de ev halkı anlamına gelen Ehl-i Beyt'tir.² Cahiliye devri Arap toplumunda kabilenin hâkim ailesini ifade eden Ehl-i Beyt kavramı, İslamiyet'in gelişinden sonra Hz. Peygamber (as)'ın ailesi ve soyu manasında kullanılmıştır.³

Ehl-i Beyt kavramının tanımı ve kimleri kapsadığı konusunda değişik görüşler ortaya atılmış, çeşitli tartışmalar yapılmıştır. Bu tartışmalarda kullanılan en önemli argümanlar Kur'an ayetleri ve hadislerden seçilmiştir. Konu ile ilgili rivayetlere istinaden kimileri Hz. Peygamber (as)'ın hanımlarını Ehl-i Beyt'ten sayarken, kimileri de Ehl-i Beyt'i Hz. Peygamber, Fatıma, Ali, Hasan ve Hüseyin'den ibaret saymıştır. Bazıları ise sahabeyi de Ehl-i Beyt'e dahil etmiştir.

1. Kur'an'da Ehl-i Beyt

Araştırmalarımıza göre, Ehl-i Beyt kavramı Kur'an-ı Kerim'de üç defa zikredilmiştir. Ahzap suresinin 33. ayetinde, Yüce Allah Hz. Peygamber (as)'ın hanımları başta olmak üzere mümin bayanlara hitaben "*Evlerinizde oturun. Önceki dönemde cahiliye kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın zekâtı verin. Allah ve Resulüne itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı (Ehl-i Beyt)! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.*" buyurmuştur. Tathir olarak isimlendirilen bu ayet, Ehl-i Beyt kavramının tanımı ve kapsamını açıklama bakımından önemli ipuçları vermektedir.

Hud suresinde anlatıldığına göre, melekler Hz. Nuh peygamberin kavmine elçi olarak geldiklerinde önce Hz. İbrahim'in evine misafir olurlar ve ona bir erkek evladı olacağını müjdelerler. O esnada Hz. İbrahim'in ayakta durmakta olan hanımı kendisinin ve kocasının yaşlı olduğunu söyleyerek bu müjde karşısında şaşırıldığını ifade eder. Yüce Allah onun bu şaşkınlığına şu ayet ile gidermiştir; "*Melekler derler ki; Allah'ın emrine mi şaşıyorsunuz? Allah'ın rahmeti ve bereketi sizin üzerindedir ey ev halkı (Ehl-i Beyt)!*"⁴

¹ "Gördünüz mü lat, menat ve üçüncüleri olan Uzza'yı"(Necm, 53/19-20) ayetleri için uydurulan Garanik hikayesi bu duruma güzel bir örnektir. Bkz. Akseki, Ahmet Hamdi, *Hatemu'l-Enbiya Hakkında En Çirkin Bir İsnadın Reddiyesi*, Sad. M. Hayri Kırbaşoğlu, İslami Araştırmalar 1992, Sayı 2, s. 125.

² Ehl-i Beyt kavramının siyasi çıkar ve üstünlük sağlamak için nasıl istismar edildiği konusunda geniş bilgi için bkz. Kutlu, Sönmez, *Ehl-i Beyt Sembolik Kapitalinin Tarihi Süreç İçinde Semerelendirilmesi*, İslâmiyat, Temmuz-Eylül-2000, s. 99.

³ Öz, Mustafa, Ehl-i Beyt, *DİA*, c. X, s. 498; İslam öncesi Ehl-i Beyt kavramının anlamları için bkz., Kutlu, a. g. m. , s. 100.

⁴ Hud,11/73.

Kasas suresinde anlatıldığına göre, Firavun'un sarayında Hz. Musa'ya bakacak bir sütanne aranırken Hz. Musa'nın kız kardeşi "Size onun bakımını üstlenecek bir aile (Ehl-i Beyt) göstereyim mi"⁵ demiştir.

Görüldüğü üzere zikrettiğimiz yukarıdaki üç ayette de Ehl-i Beyt kavramı hanımlar için kullanılmıştır.

Tathir ayetinden önceki ilk beş ayette (Ahzap, 33/28,29,30,31,32) Hz. Peygamber'in hanımlarına hitap edilmektedir. Tathir ayetinden sonraki ayetlerde de Hz. Peygamber'in hanımlarına çeşitli emirler verilmekte, hatta devam eden birkaç ayette de Hz. Peygamberin aile hayatından bahsedilmektedir. Bu uyumlu ve ahenkli cümleler arasında bir ayetin Hz. Peygamber'in eşleri yerine Âl-i Abâ'ya hitap etmesi insicamı bozmaktadır. Konu ile ilgili rivayetlere dayanarak ayetin sadece Âl-i Abâ'ya hitap ettiğini söylemek ayeti bağlamından koparır. Rivayetlerdeki çelişkili ifadeler bir yana ayetler açık ve seçik olarak Hz. Peygamber'in hanımlarından bahsetmektedir. Bu konuda M. Said Hatiboğlu "Bu ayette Peygamberin ailesini teşkil eden kimseler olarak, sadece hanımları zikredilmektedir, kızları, damatları ve diğer akrabaları ile ilgili hiçbir hususi hükme yer verilmemektedir. Hz. Peygamber (as) ve zevcelerinden ibaret aile halkına Kur'an-ı Kerim Ehl-i Beyt demek ve bu tabir içerisine başka akrabanın alınmasına da imkân bulunmamaktadır."⁶ demiştir.

Söz konusu ayetin öncesi ve sonrası dikkate alındığında hitabın Hz. Peygamber (as)'ın hanımlarına yönelik olduğu açıkça anlaşılacakla birlikte cümlenin gramatik yapısı (küm zamirinin kullanılmış olması) ve rivayetler ekseninde Ehl-i Beyt hitabının Hz. Peygamber'in eşleri ile birlikte Hz. Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin ve Hz. Peygamberin diğer akrabalarını kuşatacak şekilde geniş bir kitleyi kapsadığı anlaşılmaktadır.

2. Rivayetlerde Ehl-i Beyt

Ehl-i Beyt tabiri bazı rivayetlerde sahabeyi⁷ ifade etmek için kaydedilmiş olsa da çoğunlukla Hz. Peygamberin ev halkı için kullanılmıştır. Bazı rivayetlerde Hz. Peygamber'in Kur'an ve Ehl-i Beyt olmak üzere iki değerli hazine bıraktığı ve ümmetinden bu iki hazinenin kıymetini bilip sahip çıkmalarını istediği bildirilmiştir.⁸

⁵ Kasas, 28/12.

⁶ Hatiboğlu, Mehmed Said, *İslam'da İlk Siyasi Kavmiyetçilik Hilafetin Kureyşliliği*, s. 132.

⁷ Buhari, *es-Sahih*, Savm, 30, II. 236.

⁸ Müslim, *es-Sahih*, Fadâilu's-Sahabe, 32, Zeyd b. Erkâm naklediyor; "Resûlullah (as) buyurdular ki: "Haberiniz olsun! Ben size iki değerli şey bırakıyorum. Bunlardan biri Allah Teâlâ'nın Kitabı'dır. O, sema ile arz arasına uzanmış ipi olup, kim ona tutunursa hidayet üzere olur, kim de onu terkederse dalâlete düşer. İkincisi ise Ehl-i Beytimdir.", Müslim, *es-Sahih*, Fadâilu's-Sahabe, 36, 37; et-Tirmizî, *Sünen*, Menâkıb, 32, no: 3788; Hâkim, Ebû Abdullah en-Neysebûri, *el-Müstedreküal's-Sahihayn ve biZeylihi't-Telhisuli'l-Hafız Zehebî*, Mektebetu'l -Matbuâti'l-İslamiyyi, Beyrut, c. III, 109; Bazı rivayetlerde ise, Hz. Peygamber'in sadece Kur'an'ı bıraktığı zikredilmektedir. Bkz. Müslim, *es-Sahih*, Hac, 147, c. I. S. 890; Ebû Dâvud, *Sünen*, Menasik, 57; Bazı rivayetlerde ise Hz. Peygamber'in ashabına Kur'an ve sünneti bıraktığı bildirilmiştir. İmam

Hız. Peygamber (as)'ın Kur'an'la birlikte tavsiye ettiği ve iyi davranılmasını istediği Ehl-i Beyt'in kimlerden olduğu sorusu değişik rivayetler referans alınarak farklı şekillerde cevaplandırılmıştır.

Bazı rivayetlere göre Hz. Peygamberin hanımları, Ehl-i Beyt'in yani, Hz. Peygamber'in ev halkının en kuvvetli bireyleridir. Bir rivayete göre Hz. Peygamber, Zeynep ile evlendiği gün başta Hz. Aişe olmak üzere, bütün hanımlarının odalarını dolaşmış ve her birine "Allah'ın selamı üzerinize olsun Ey Ehl-i Beyt! demiştir.⁹

Bir rivayete göre ise Ahzap suresinin 33. ayeti Hz. Peygamber Ümmü Selime'nin odasında iken nazil olmuş, Hz. Peygamber orada bulunan veya sonradan gelen Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin'i abası altına alarak, "Allah'ım bunlar benim Ehl-i Beytimdir, onları günahlardan temizle!" diye dua etmiş, bunun üzerine eşi Hz. Ümmü Seleme kendisinin Ehl-i Beyt'ten olup olmadığını sormuş, Hz. Peygamber de ona "sen zaten kendi yerindesin, sen hayır üzerindesin, demiştir."¹⁰

Bazı rivayetlere göre sadaka almaları haram kılınan Ebu Talip, Akil, Ca'fer ve Abbas'ın ailesine mensup olanlar yanında¹¹ Abdullah b. Mes'ud ile Selman-ı Fârisi gibi sahabiler de Ehl-i Beyt kapsamı içinde yer alır.¹²

İslam âlimleri Tathir ayetinde geçen Ehl-i Beyt tabiri ile kimlerin kastedildiği konusunda ihtilafa düşmüşlerdir.

Şîî alimlerden bazılarına göre; Hz. Peygamber, Hz. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'in Ehl-i Beytten olduğu, tevatür derecesine ulaşan hadislerle sabittir. Ayrıca imam kabul edilen diğer dokuz kişi de bu beş kişi ile birlikte dir. Resulullah'ın hanımları diğer çocukları ve torunları Ehl-i Beyt içinde yer almaz.¹³ Onlara göre; her ne kadar, mezkur ayetin öncesi ve sonrası Hz. Peygamberin hanımlarından bahsedip onların Ehl-i Beyt'ten olduğu kanaatini uyandırır da, bu ayetin Hz. Peygamberin hanımları hakkında değil, Hz. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin hakkında nazil olduğu rivayetlerle sabittir. Onlara göre söz konusu ayette müzekker çoğul zamirin kullanılmış olması da Hz. Peygamber'in hanımlarının Ehl-i Beyt'ten olmadığını gösteren delillerdendir.¹⁴

Malik'ten gelen rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur. "Size iki şey bırakıyorum, bu iki şeye uyduğunuz müddetçe asla sapıtmazsınız. Bunlar, Allah'ın Kitab'ı ve Resûlünün sünnetidir. *Muvatta*, Kader, 3, c. II, s. 898; Geniş bilgi için bkz. Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz., Erul, Bünyamin, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, Ankara 2000, s. 26.

⁹ el-Buhari, *es-Sahih*, 65. Tefsir, 8.

¹⁰ et-Tirmizî, 48. *Tefsir* 34, no:3205, c. V, s. 351; 50. *Menakıb*, 32, no:3787, c. V, s. 663.

¹¹ Müslim, *es-Sahih*, 44. *Fadail*, 36, c. II, s. 1873; Kastalâni, *el-Mevahib-i -Ledüniyye*, ter. İhsan Uzungüngör, İstanbul-1972, Semerkant Yayınları, II, 247.

¹² el-Buhari, 65. *Fadâilu'l-Ashap*, 27, c. IV, s. 219; Müslim, *es-Sahih*, 44. *Fadâilu's-Sahabe*, 37, c. II, s. 1874; et-Tirmizi, *Sünen*, 5. Zekat, c. 25, s. 45.

¹³ Bkz. Öz, Mustafa, Ehl-i Beyt maddesi, *DİA*, c. X, s. 499.

¹⁴ Tabersi, *Mecmâ'ulBeyân fi Tefsîri'lKur'ân*, c. IV, s. 357; Bkz. eş- Şevkâni, *Fethu'l-Kadir*, Mısır 1997, c. IV, s. 369.

Şii alimlerin diğer önemli delillerinden biri Al-i İmran suresinin 61. ayetidir. Bu ayette Yüce Allah; “*Kim sana gelen ilimden sonra seninle tartışmaya kalkarsa, de ki; “Gelin oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım sonra gönülden lanetle dua edelim de Allah’ın lanetini yalancılara üstüne atalım!”* buyurmaktadır. Onlara göre bu ayet nazil olunca Hz. Peygamber(as) Hz. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin çağırılmış “Allahümmehaulâi ehlî” demiştir. İlâveten ayette zikredilen “oğullarımız, kadınlarımız, kendimiz” den maksadın Hz. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin olduğu söylenmiştir.¹⁵

Hz. Hüseyin ile zuhuru beklenen on ikinci imam Mehdi arasında kalan sekiz imamın Ehl-i Beyt’e dâhil olduğunu söyleyenler de olmuştur.¹⁶

Kimlerin Ehl-i Beyt’e dahil olduğu konusunda Ehli sünnet alimleri de ihtilaf etmiştir. Bir görüşe göre, Ehl-i Beyt kapsamına sadece Hz. Peygamber’in hanımları dâhildir. İbn Abbas’tan gelen bir rivayete göre Tathir ayetinde geçen Ehl-i Beyt kavramı Hz. Peygamberin hanımlarını ifade etmek için kullanılmıştır. Çünkü ayetin öncesi ve sonrası Hz. Peygamber ve Müslümanların hanımlarından söz etmektedir. Müzekker çoğul zamirinin kullanılmış olması Ehl-i Beyt’in başında Hz. Peygamber (as)’ın yer almış olmasındandır. Hz. İbrahim’in hanımına yapılan hitapta da müzekker zamir kullanılmıştır.¹⁷ Ayrıca, zamirin mercii “ehl” kelimesi olduğundan buna gidecek zamirin müzekker olması gerekir, denilmiştir.¹⁸

Diğer bir görüşe göre ise Ehl-i Beyt kavramı Hz. Peygamber (as)’ın hanımları, çocukları, torunları olmak üzere tüm Haşimoğullarını kapsayacak kadar geniş bir muhtevaya sahiptir. Ehl-i Beyt kavramının bu kadar geniş kapsamlı olduğunu haber veren rivayetlerin varlığı da bunu ispatlamaktadır.¹⁹

Tahâvi gibi bazı Sünni alimler ise rivayetler ekseninde Ehlibyet’i Hz. Peygamber ve Âl-i Abâ denilen Hz. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin olarak kabul ederek bazı Şii alimler gibi düşünmüşlerdir.²⁰

Enes b. Malik’ten gelen rivayete göre, Hz. Peygamber, altı ay boyunca her sabah namaz için Fatıma’nın kapısı önünden geçerken, Ey Ehl-i Beyt namaz!

¹⁵ Tabersî, *Mecmâ2u’l-Beyan*, c. I, s. 453.

¹⁶ Öz, Ehl-i Beyt, *DİA*, c. X, s. 499.

¹⁷ (Melekler) dediler ki; Allah’ın işine mi şaşıyorsun, Allah’ın rahmeti ve bereketi üzerinizdedir, ey ev halkı! (Hud 11/73).

¹⁸ Bkz. İbn Kesir, Ebu’lFidâ, *Tefsîru’l-Kur’ani’l-Azim*, Beyrut, 2002, III. 451; Öz, Mustafa, *DİA*, X. 499.

¹⁹ Kurtubi, *el-Câmi’u li Ahkâmi’l-Kur’ân*, Kahire-1938, XIV, 86; Çantay, *Kur’an’ı kerim ve Meali Hakim*, Elif Ofset, İstanbul 1990, II. 746.

²⁰ et-Tahâvi bu ayetin Âl-i Abâ hakkında nazil olduğunu söylemiş ve bu görüşünü desteklemek için pek çok rivayet kaydetmiştir. Bkz. et-Tahâvi, *Müşkilu’l-Âsar*, c. I, s. 335-6-7-8.

demişve “İnnema yurîdullâhu liyuzhibe ‘anküm-ü’r-ricseehle’l-beyti ve yudahhirakümedhira” ayetini okumuştur.²¹

Ümmü Seleme’den nakledilmiştir: “Ey Ehl-i Beyt! Allah sizi kirden arındırıp ter temiz yapmak istiyor.” ayeti benim evimde nazil oldu. Hz. Peygamber, Hz. Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin’i çağırdı ve Ey Allahım! bunlar benim Ehl-i Beyt’imdir, dedi.”²²

Hz. Aişe’den; “Hz. Peygamber sabah namazı vaktinde dışarı çıktı, üzerinde siyah kıldan yapılmış bir peştamal vardı Hz. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin’i peştamalinin içine aldı ve “İnnema yuridullahu....” ayetini okudu”²³ şeklinde bir rivayet nakledilmiştir.

İsmail b. Ca’fer b. Ebi Talip babasından nakletmiştir: Resulullah (sav) yağan yağmura baktı ve “çağırın, çağırın” buyurdu. “Safıyye, kimi çağırırım Ya Resulellah” dedi. Hz. Peygamber Ehl-i Beytim Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin’i çağırın buyurdu. Onlar gelince üzerlerine kisayı (yün elbise, seccade) attı, ellerini kaldırdı ve “Ey Allahım! bunlar benim ailem, Muhammed ve ailesine selam olsun, dedi. Yüce Allah “İnnema yuridullahu...” ayetini inzal buyurdu.²⁴

Vasile b. Eska’ dan rivayet edilmiştir. Vasile diyor ki, “Ali’yi arıyordum. Fatıma Ali’nin, Resulullah tarafından çağırıldığını ve onun yanında olduğunu söyledi. Ali Resulullah ile birlikte geldi, içeri girdiler ben de arkalarından girdim. Hz. Peygamber, Hasan ve Hüseyin’i çağırıp dizine oturttu. Fatıma ve Ali de yere oturuyorlardı, onların üzerine bir elbise atıp, “İnnema....” ayetini okudu. Sonra da Allahım! bunlar benim Ehl-i Beytim, Allahım! Ehl-i Beytim hak üzerindedir, dedi.”²⁵

Ümmü Seleme’den gelen bir rivayete göre, Hz. Peygamber, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin’in üzerine bir örtü örtmüş ve “Allahım onlar benim Ehl-i Beytimdir; onlardan kusuru gider ve onları ter temiz kıl.” demiştir.²⁶

Hz. Peygamber’in hanımlarını Ehl-i Beyt’e dahil edenlerin delilleri de hadislerdir.

Zeyd b. Erkam’dan gelen bir rivayette, Hz. Peygamber (as)’ın Veda haccı dönüşünde Humm denen yerde halka hitap ettiği ve bu konuşmasında iki kıymetli şey bıraktığı bildirilmiştir. Hz. Peygamber bu iki şeyden birinin Kur’an diğerinin ise Ehl-i Beyt olduğunu açıklamış ve halkı Ehl-i Beyt konusunda dikkatli olmaya çağırmıştır. Sonra da Zeyd’e Hz. Peygamberin hanımlarının Ehl-i Beyt’ten olup

²¹ Ahmed b. Hanbel, el- *Müsned*, c. II, 252; et-Tirmizî, *Sünen*, 48. *Tefsir*, 34, no: 3206, c. V, s. 353; İbn Kesir, *Kur’ani’l-‘Azîm*, III. 451; el- Belazûrî, *Ensab*, c. II, s. 353.

²² Hakim, *el-Müstedrek*, c. III, s. 146; Tahâvi, *Müşkilü’l-Asar*, I. 332.

²³ Müslim, *es-Sahih*, 44. *Fadâil*, 61, II. 1883; Hakim, *el-Müstedrek*, III. 147.

²⁴ Hakim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Bkz., Hâkim, *el-Müstedrek*, c. III, s. 148.

²⁵ Hakim, *el-Müstedrek*, c. III, s. 147.

²⁶ Müslim, *es-Sahih*, 44. *Fadâil* 32, c. IV, s. 1871; et-Taberi, *Târihu’l-Ümem*, c. XXII, s. 6; Hakim, *el-Müstedrek*, III. 416.

olmadığı sorulmuş, o da, bu soruya olumlu cevap vererek Hz. Peygamberin hanımlarının Ehl-i Beyt kapsamı içerisinde yer aldığını bildirmiştir.²⁷

Bir rivayete göre Hz. Peygamber Ümmü Seleme'nin evinde iken bu ayet nazil olunca, Hz. Peygamber (as) Âl-i Abâ'yı bir bez parçası ile örtmüş "İnnema yuridullahu ..." ayetini okuyup, "Allah'ım bunlar benim Ehl-i Beyt'im onlardan kiri gider ve onları tertemiz kıl." diyerek dua etmiştir. Ümmü Seleme Ya Resulellah! ben de onlardan mıyım? deyince Allah Resulu "Sen yerindesin, sen hayır üzerindesin" buyurmuştur.²⁸

Hz. Peygamberin hanımlarını Ehl-i Beyte dâhil etmeyen, Ehl-i Beyti Âl-i Abâ ile sınırlı tutanlar üç delil ile bu görüşü savunmuşlardır.

a-Bu görüşü savunanların delillerinden en kuvvetlisi, mezkur ayetin bu kişiler hakkında nazil olduğunu haber veren daha önce zikrettiğimiz rivayetlerdir.

b-Bu ayette ter temiz edilecek kişiler için cemi müzekker zamirin (Küm) kullanılmış olmasıdır. Eğer Hz. Peygamber (as)'ın hanımları hakkında nazil olsaydı, zamir (Künne) müennes kullanılırdı. Önceki ayetlerde hep müennes zamir (Künne) kullanılmıştır.(Ve Karne fi buyutikünne)²⁹

c-"İnnema" lafzı tahsis için kullanılır. Bir insan "İnnemafi'd-dâri Zeydün" dese, evde sadece Zeyd'in olduğunu haber vermiş olur. Bu örnekte olduğu gibi ayette geçen (İnnema) lafzı da tahsis için kullanılmıştır. Yani burada sadece Ehl-i Beyt'i oluşturan beş kişinin ter temiz edilmek istendiği bildirilmiştir.³⁰

Hz. Peygamberin hanımlarını Ehl-i Beyt'e dahil edenler ile buna karşı çıkanların ortak delillerden hareket ettikleri dikkat çekicidir. ÜmmüSeleme'nin "bende onlarla beraber miyim? Sorusuna Resulullah, "sen yerindesin, hayır üzerindesin" cevabını vermiştir. Şii anlayışa göre Resulullah bu cevabında Ümmü Seleme'yi Ehl-i Beyt'in dışında bırakmıştır.³¹ Sünni âlimlere göre ise aksine "Sen yerindesin, sen hayır üzeresin" kısmı "sen zaten Ehl-i Beytimdensin" şeklinde anlaşılmış ve açıklanmıştır.³²

Hz. Peygamber'in hanımlarının Ehl-i Beyt'ten olduğu Zeyd b. Erkam'a nisbet edilen bir rivayette haber verilirken³³ bir başka rivayette onların Ehl-i Beytten olmadığı yine Zeyd b. Erkam'a yemin ile söylettirilmiştir.³⁴

²⁷ Müslim, *es-Sahih*, 44. *Fadâil* 32, c. II, s. 1873.

²⁸ et-Tirmizî, *Sünen*, 48 *Tefsir* 34, no:3205, c. V, s. 351; Tirmizî, *Sünen*, 50. *Menâkıb* 32, no:3787, c. V, s. 663. Bu iki rivayetin de garip olduğu söylenmiştir.

²⁹ et-Tûsî, *Tefsîru't-Tıbyan*, c. VIII, s. 229-230.

³⁰ Tabersi, *Mecmâ'ul-Beyan*, c. IV, s. 357.

³¹ Tabersi, *a. g. e.*, c. IV, s. 357.

³² Hakim, *el-Müstedrek*, III. 416.

³³ Müslim, *es-Sahih*, 44. *Fadâil*, 32, c. II, s. 1873.

³⁴ Onun Ehl-i Beyt'i kimlerdir, eşleri mi? diye sorduk. Dedi ki; Allah'a yemin olsun ki hayır. Müslim, *es-Sahih*, 44. *Fedâil*, 37, c. II, s. 1874.

Müslim'in naklettiği tearuz halindeki bu rivayetlerite'lif etmek yerine sihatinden şüphe edilmeyen, mütevatir ve apaçık Kur'an ayetlerinin bildirdiklerini tercih etmenin daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

Sonuç

Ehl-i Beyt kavramı ya rivayetler, ya da Kur'an ayetleri dikkate alınarak tarif edilmeye çalışılmıştır. Rivayetler dikkate alındığında çok değişik Ehl-i Beyt tarifleri ortaya çıkmıştır: A) Sadece Âl-i Abâ'yı içine alan; B) Hz. Peygamber (as)'ın hanımlarını da buna ekleyen; C) Haşim oğullarının tamamını kuşatan, D) On iki imam ile birlikte bazı sahabeleri de kapsayan Ehl-i Beyt tarifleri bunlardan bir kısmıdır. Aslında bu maddeleri daha da artırmak mümkündür. Çünkü tarih boyunca siyasi üstünlük sağlamak ve iktidarı elinde tutmak için Şia ve onun değişik kolları kendilerini Ehl-i Beyt sayarak halkın kendilerine itaat etmelerini sağlamaya çalışmışlardır. Aynı fırsatı Emevi oğulları da kullanmaya çalışmış, onlar da kendilerini Ehl-i Beyt'ten sayarak iktidarlarını meşrulaştırmışlardır. Sünni bazı tarikatlar tarikat silsilesini Ehl-i Beyt'e dayandırarak saygınlık kazanmaya çalışmışlardır. Hatta etnik olarak Arap olmayan bazı kişiler bile kendilerinin Seyyid ve Şerif olduklarını söyleyerek toplumun Hz. Peygamber'in soyuna olan sevgisini istismar etmişlerdir.³⁵

Rivayetlerden hareketle yapılan Ehl-i Beyt tariflerinde hep nesebe dikkate alınmış ve Arap toplumunun cahiliye dönemindeki kavmiyetçilik ve "hakim aile" anlayışı yeniden ihya edilmeye çalışılmıştır. Oysa Kur'an cahiliye döneminde nesebe dayalı üstünlük anlayışı yerine inanç birliğine dayanan yeni bir toplum yapısı oluşturmuştur. Kur'an, herkesin bir erkek ve bir dişiden yaratıldığını, tüm inananların kardeşler olduğunu³⁶ belirtmiş ve "*Allah katında en üstün olanınız Allah'a en çok saygılı olanınızdır*"³⁷ buyurarak, üstünlüğün nesepte değil takvada olduğunu söylemiştir.

Tespitlerimize göre Tathir ayetinde Hz. Peygamber'in hanımlarına hitap edilmesi, onlara ayrıcalık tanındığı için değildir. Aksine Peygamber hanımları olarak sorumluluklarının fazla olduğu bildirilmiş ve daha dikkatli olmaları gerektiği vurgulanarak, onların tahtında tüm Müslüman hanımlara öğütler verilmiştir.

Aslında Ehl-i Beyt kavramını içerik bakımından tüm inananları kuşatacak şekilde geniş düşünmemize imkan verecek deliller de vardır. Yüce Allah; "Peygamberin hanımları müminlerin anneleridir."³⁸ buyurmak sureti ile onlarla evlenmeyi inananlara yasak etmiştir. Hz. Peygamberin eşleri müminlerin anneleri olduğuna göre tüm inananlar manevi olarak Hz. Peygamberin ehlerinden sayılmaktadır. Öyle ise Hz. Peygamberin ümmeti olan herkes onun Ehl-i Beyti kapsamındadır.

³⁵ Ehl-i Beyt kavramı siyasi gelişmelere paralel olarak sırası ile Kureyş, Haşimi, Emevi sonra da on iki imamı içine alacak şekilde genişletilmiştir. Bkz. Kutlu, a. g. m., s. 110-117.

³⁶ el-Hücurat, 49/10.

³⁷ el-Hucurat, 49/ 13.

³⁸ Ahzap, 33/6.

İnanmamış bir kişiyi Hz. Peygamber'in en yakını bile olsa onun ev hanesinden saymak mümkün değildir. Hud suresinde Hz. Nuh, inanmamış oğlunu ev hanesinden saymaya kalkışınca Yüce Allah bunu kabul etmemiştir. "Nuh Rabbine dua edip dedi ki; *Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemendendir. Senin vadin ise elbette haktır. Sen hâkimler hâkimisin.* Allah buyurdu ki; *Ey Nuh! O asla senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı kötü bir iştir.*"³⁹

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel (ö. 24/ 855), *el-Müsned*, Çağrı Yay., I-VI, İstanbul-1982
- Belâzüri, Ahmed b. Yahya b. Câbir (ö. 279/892), *Ensabu'l-Eşrâf*, Dârul-Fikir Yay., I-XIII, Beyrut 1996
- Erul, Bünyamin, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, T.D.V.Yay., Ankara -2000
- Hâkim, Ebû Abdullah en-Neysâbûrî (ö. 405/ 1014), *el-Mustedrekâlâ's-Sahîhayn*, Dâru'l-Kitâb, I-IV, Beyrut-t.y.
- Hatiboğlu, Mehmed Said, *İslam'da İlk Siyasi Kavmiyetçilik, Hilafetin Kureyşliliği*, A.Ü.İ.F.D., sayı: XXIII, Ankara-1978.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fida İmaduddin (ö. 774/1372), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Âzim*, el-Mektebetu'l-Asriyye, I-IV, Beyrut-2002.
- Kastalâni, Ahmed b. Muhammed (ö. 923/ 1517), *el-Mevâhibü'l-Ledüniyye*, çev. İhsan Uzungüngör, Semerkant Yay., İstanbul-1972.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî (ö. 671/ 1273), *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'an*, Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, I-XX, Kahire-1936.
- Kutlu, Sönmez, *Ehl-i Beyt Sembolik Kapitalinin Tarihi Süreç İçinde Semerelendirilmesi*, İslâmiyat, Temmuz-Eylül-2000.
- Malik b. Enes (ö. 179/ 795), *el-Muvatta*, tah. M. FuadAbdulbâki, Çağrı Yay., İstanbul-1981.
- en-Nesâî, Ebû Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb (ö. 303/ 915), *es-Sunen*, Çağrı Yay., İstanbul-1981.
- Öz, Mustafa, *Ehl-i Beyt maddesi*, DİA.
- eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed (ö. 1250/ 1834), *Fethu'l-Kadîr*, I-V, Mısır-1349.
- et-Taberi, Ebû Cafer (ö. 310/ 923), *Târihu'l-Ümemve'l-Mulûk*, Kahire-1939.

³⁹ Hud 11/45-46.

et-Tabersi, Ebû Ali el-Fadıl İbnu'l-Hasan (ö. 548/ 1127) *Mecmâ'u'l-Beyan fi Tefsîri'l-Kur'ân*, I-X, Tahran- 1373.

et-Tahâvî, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed (ö. 231/ 845), *Müşkilü'l-Asar*, I-IV, Haydarabad-1333.

et-Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa (ö. 279/892), *Sunen*, İstanbul-1981, Çağrı Yay.

et-Tûsî, EbûCa'fer Muhammed b. Hasan, (ö. 460/1068), *Tefsiru't-Tıbyân*, Daru İhyai't-Turabi'l-Arab, I-X, Beyrut-t.y.